

III.

A N D R E A S K Y M M E N T H A L I 7 5 5 - I 8 1 5

L O U I S E I 7 6 0 - I 8 2 0

MINU E M A Esiwanemate mees -
liini kujutavad K y m m e n t h a l i d.

Nende seni tuntud kõige wanem kodu on Wara ja Kaarli mõisad (Carlsberg) Tartu linnast umb. 20 km. kirde (NO) sihis, kus nende Esiwanem A n d r e a s K y m m e n t h a l on olnud mõisarentnikuks umb. 1790 - 1815 a.

Tema naene L o u i s e (nimi ei ole kindel) on elanud umb. 1760 - 1820 a.

.....

Jürgensonide liini uurimine wane- ma aja eest oli kergem, sest nende esiwanemad, nagu talurahwas enamikus, olid paigalpüsiwad ja nende kiriklikud toimingud on suuremalt jaolt sündinuwad M.-Magdaleena ja Palamuse kirikutes.

Kymmenthalide esiwanemad on aga olnuwad kas mõisarentnikud wõi arstid, kes on ajajooksul liikunuwad ühe kiriku alt teisale ja nii on perekondlikud teated laiali ning ei tea neid otsida, rääkimata raskustest, mis niisugune otsimine sünnitab.

Wanemate Kymmenthalide üle olen seni leidnud ainult katkendilisi ja kaudseid andmeid

Tartu-Maarja, Tartu-Jaani, Kodawere ja M.-Magdaleena kirikute raamatutest, kuna nende kodune kirik on seni veel leidmata.

Kymmenthalide nimi tuleb praegusel ajal veel wist ette ainult Riias ja on wõimalik et seal ka selle perekonna üldine wanem kodu on.

Puudulikkude andmete tõttu wõib siin ajajooksul mõnes ristinimes ehk eksitusi ilmsiks tulla, kuid esialgselt märgime seda üles siiski nii, nagu see seni selgunud on.

Balti mõisnikkude sugu põlweneb enamikus Ordu aegsetest wasallidest, kes asusiwad siia, samuti kui teised saksasoost siinsed elanikud, peamiselt Saksamaalt Westfaaliast, Lübeckist ja vähemal arwul ka mujalt. Ajajooksul on nad omas were koosseisus siiski wäga muutunuwad, segades endid teiste rahwustega.

Ordu walitsuse ajal, nagu juba eespool kuulsime, kujutasiwad walitsewat wõimu Ordomeister ja Piiskopid, nende järele kohalikud Ordu esitajad, nagu Compturid ja Vogtid siis lõpuks ordurüütlid.

Wasallid olid õieti Ordu ja Piiskoppide heaks määratud maksude wõi "kümnnuste" kogujad wõi sissenõudjad ametnikud.

Alguses 1200-1400 aastani neil üldse suuremat wõimu ei olnud. - Kuid 1400-1450 aastate ümber hakawad wasallid looma endale juba mõisaid, neile pannakse peale suuremaid maksusi ja kohustusi juba ka maakaitse alal ja loomulikult ühes sellega nõuawad nad endale Ordult ja Piiskopidelt ikka enam ja enam suuremaid õiguse nende piiris asuwa maa ja ka rahwa üle.

1500 aastate ümber on wasallide kogul wõi esitusel "maapäewadel" juba wäga suur wõim ja kaal, mida nad järjekindlalt suurendawad kasutades wäga osawasti alalisi Ordu, Piiskoppide ja Linnade emawahelisi tülisi, mis arenesid tihti pikaldaseks kodu-

-sõjaks. Nii libises ajajooksul Ordu walitsuse wõim ja ka wara wasallide kätte, kes seda küll kasutasid oma kasuks, kuid riiklisi kohustusi kanda ei tahtnud. Muuseas oli just see ka üheks suure ja uhke Ordu walitsuse languse põhjuseks.

Orduaja lõppedes 1560 -1562 a. sulawad wasallidega ühte ka mõned üksikud järeljäenud ordurüütlid, kes seni nagu mungad pidid ilma perekonnata elama ja nii ei wõinud neil ka seaduslikka järeltulijaid olla.

Rootsi ja Poola walitsuse ajal 1562 - 1700 a. hakawad kord-korralt kõik endised wasallid ja selleaegsed mõisnikud kutsuma endid rüütliteks, peamiselt wist küll selleparast, et wanal ajal ja ka siis nad olid kohustud ilmuma sõtta ratsawäelasena (Ritter - rüütel).

Rootsi walitsuse ajal (1582-1700) rootsi mõisnikkude eeskujul saawad kord-korralt loodud ka nn. rüütelkonnad ja nende organisatsioonid. Samuti tekkiwad nüüd ka ajajooksul adeli seisuse tiitlid: von, baron ja krahw.

Kuid siiski täiesti omaette eraldunud Balti adeli seisust tolleaegne mõisnikkude kogu enesest weel ei kujutanud, waid senna kuulusid kõik suurmaa kasutajad, enamikus õieti mõisarentnikud, sest päris mõisa omanikke oli siis weel õige wähe. Liiwimaal kõigest 1/6. sest mõisad kuulusid Ordu ja ka Poola ning Rootsi ajal juriidiliselt enamikus kroonule, kes neid wälja rentis.

Alles Wene tsaarilt Peeter Suurelt Põhja Sõja ajal Balti maade allaandmisel kaubeldi wastutasuna wälja mõisate omaniku õigused ja iseäralised eesõigused, mida Peeter ka lubas juba ette 1710 a. olgugi, et ~~kakmxalkkx~~ rahuleping, mille järele Balti maa Wene riigi külge liideti, alles 1721 a. sõlmiti. Siiski pidi weel iga järgmine Wene tsaar troonile astumisel neid õigusi millegi pärast uuesti kinnitama.

Sattudes Wenemaa alla, hakasid Wene keisrid ja keisrinnad kergel käel oma ohwitseridele jagama mõisniku seisust ühes mõisatega. Et ennast uustulnukute eest eraldada wõi kaitsta seati 1741/1747 a. sisse Balti mõisnikkude matrikkel.

Immatrikuleeritud mõisnikud kandsid kõik oma nime juures "von" tiitlid, kui tal kõrgem tiitel baron wõi graf puudus.

Baron ja graf tiitleid läks neil korda kergesti saada ja wist ka sellepärast näit. Balti "baron" ei wõeta kunagi nii tõsiselt, kui Lääne-Euroopa baron, wõi Saksa riigi "Freiherr".

Ajajooksul peale 1747 a. tekkisid siiski mõisa omanikkudeks ja kasutajateks (wõi rentnikuteks) hulk uusi isikuid wäljastpoolt esialgselt immatrikuleeritud adlit, kes nõudsid enesele ühesuguseid õigusi. Nii tekkis nn. "imatrikuleerimata adel" (die nichtimmatrikulierten Adligen).

Üks niisugustest immatrikuleerimata adlitest on olnud ka wana Andreas Kymmenthal.

Andreas Kymmenthali aegsed mõisa rentnikud wäliselt ei millegagi eraldunud mõisa pärisomanikkudest wõi nn. "pärishärradest". Nemat kasutasiwad renditud mõisat ja mõisa juurde kuuluvat walda, määrasiwad talude maksusi ja kohustusi ning omasiwad selleaegsete mõisa politsei ja kohtu õigusi samuti, nagu pärishärra ise mõisakasutamisel oleks toiminud, wäljaarwatud muidugi juriidilised pärisomaniku õigused.

Wara ja Kaarli mõisad, mis Andreas Kymmenthali käes rendil oliwad, on olnuwad väga jõukad. Kuidas tema ajal mõisnikud elasiwad, kuulsime juba Wirtsa Maddi, Wirtsa Ado ja Maddis Jürgensoni elulugude kõrwal.

ANDREAS KYMMENTHALI ja tema naise
LOUISE l a s t e s t tunneme 2 poega ja
2 tütart :

- 1) Dr. W. (Willhelm) K y m m e n t h a l,
minu e m a i s a w a n a i s a.
Tema on elanud umb. 1780 - 1840 a.
- 2) Sophie . Tema on abiellunud Johan Chorn'-
-iga, kes pärast Andreast umb.1827 a.
on Kaarli mõisa (Carlsberg) rentnik.
- 3) Charlotte Louise. Tema on 1815 a.laulatud
Tartu-Maarja kirikus Antsla mõisa
(des Anzenschen Gutes) ülemwalitseja-
ga August Johan Reese'ga. Kymmentha-
lide perekond on siis weel elanud
Kaarli mõisas, sest pruut on kiriku
raamatus tähendud: " Charlotte
Louise Kymmenthal von Carlsberg".
- 4) Johan Andreas Kymmenthal. Tema on elanud
1795-1861a. - 1819 a. on ta laulatud
M.Magdaleena kirikus sama kiriku
õpetaja praost Paul Gottlieb George
Everth'i tütrega - Auguste Euphro-
sine Everth'iga. Siis on Johan And-
reas olnud Rannamõisa (Tellerhof)
rentnik.

1821 a. on neil Rannamõisas sündinud
poeg Alexander Paul Oscar, kes on
ristitud Kodawere kirikus. Ristiwanemateks on olnud ja ristimise tali-
tusest osawõtnud: 1) Major Alexan-
der von Stryck. 2) Pastor Paul Everth.
3) H.Collegien Registrar M.Carlsen.
4) H.Doctor Schultz. 5) Stabs Capitaine
Gustav von Stryck. 6) H.Landgerichts-
Assessor Leonhard von Stryck, 7) H.
Krons-Revisor Kay, 8) Unter-Offizier
Otto Everth. - Väljaspool piduwõö-
raid on ristiwanemateks kirjutud
(absens): 9) Fr.Baronesse Marie von
der Pahlen, geb.von Stryck, 10) Fr.
Doctorin Corina Schultz geb.R über.
11) Pastorin E.Everth geb.Palck.
12) Fr.Collegien-R egistratorin Ag.El.
Carlsen geb.Chorn, 13) Fr.Krons-Rev.
A.Kay geb.Everth. 14) Gräfin Julie v.
Manteuffell. 15) Gräfin Elisabeth v.

Manteuffell, 16) Fräulein Ottilie
von Stryck.

1827 a. on M.-Magdaleena õpetaja
praost Everth kiriku raamatusse kir-
jutanud, et ta on Kaarli mõisas
(Carlsberg) armulauale wõtnud:

"Minu wäimees (tõlge saksa keelest)
Johan Andreas Kymmenthal, 2 tema abi-
kaasa Auguste sünd.Everth, 3 Kymmen-
thali ema, 4 tema õemees Johan Chorn
ja selle abikaasa Sophie sünd.Kymmen-
thal. - Siin saksakeelne nimi "Carls-
berg" wõib tähendada ka Wara kirikut.

Johan Andreas on surnud 1861 a. ja on
maetud M.Magdaleena surnuaial minu
ema isa ja wanaisa matusepaiga kõrwal.
Haua ristilt on ka tema sünni ja surma
aasta wõetud.

.....

Tartu-Jaani kiriku raamatust paistab, et seal
on 1855 a. korduvalt armulaual käinud "mõisa
rentniku lesk proua Elise Kymmenthal ja tema
poeg Benjamin". -

----- o -----